

Genfi hangok a magyar protestánsokhoz.

Éptüléssel olvastam dr. Márk Ferencznek e folyóirat 2-ik számában közölt sorait Kálvin egyik nagy alkotásáról, a genfi főiskoláról.

A négyszázados évforduló közeledése mind többek tekintetét fordítja Genf városa felé. A feledés homályából újra kezd kibontakozni és megelevenedni előttünk a nagy reformátornak — nemcsak neve, de — *igazi* alakja és sok nagy alkotása is.

Azonban még mindig méltán hangzik fel a panasz, hogy e tekintetben is sok mulasztásunk várja még a helyrehozást. „Kálvinnak még főbb művei sincsenek édes hazai nyelvünkre lefordítva“. Az angolok között, a kik pedig minden tekintetben távolabbi rokonai Kálvinnak, mint mi, már 1843-ban alakult — a manchesteri és Argyll herceg, grófok, püspökök és lordok védnöksége alatt — egy diszes irodalmi társaság („The Calvin Society“), a melynek célja az volt, hogy a nagy genfi reformátornak összes műveit *új* és egyöntetű fordításban juttassa az angol nyelvet beszélő olvasóközönség kezeihez. Hol vagyunk mi még ettől! . . .

Hát még ha azt kutatnánk, hogy egyházi és protestáns társadalmi életünkben mi maradt meg Kálvinból s az ő szelleméből? . . . Nagyon lesújtó adatokkal szolgálhatna közülünk bárki. E mögött a nagy név mögött nálunk sok minden egyebet találhatni, csak Kálvint nem. Nagyon messze estünk tőle. Nagyon meglazult, sőt megszakadt az összeköttetés a híres genfi „doctorok“ és mi közöttünk. Pedig ők kerestek minket, sokszor közeledtek hozzánk. Ők törődtek mi velünk. Ennek bizonyosságát olvashatjuk az alábbiakban is. Annak a diszes sornak, a mely Kálvinnal és Bézával kezdődik, egyik újabb-

kori alakját, Merle D'Aubigné-t szándékozzom a következő sorokban megszólaltatni.

A mult télen Edinburghban egy érdekes könyv akadt a kezembe — a magyar protestáns egyház történetéről. Németből volt angolra fordítva. Hosszú, 28 oldalra terjedő bevezetését egy francia tudós theologus, Merle D'Aubigné írta. Eredetileg őt kérték fel az egész munka megírására, de kellő anyag hiányában csak a XVI. század első felét írhatta meg 1846-ban. Hat év mulva elkészült a könyv többi része is Németországban. M. D'Aubigné-t kérték meg, hogy vezesse be a nyugati művelt protestáns olvasóközönségbe. A genfi tudós rector úgy tett eleget a felhívásnak, hogy igen szép — nagy ítélőképességről, mély keresztyén bölcsességről és szeretetéről tanuskodó — szózatot intézett egyfelől az olvasókhoz, másfelől pedig különösen a magyar protestáns egyházhoz. Utóbbi részletét közlöm a következő sorokban.

Vajha most, félszázad után több eredményt érnének el néha kemény, de mindig igazságérzettől és buzgó egyházszerelettől áthatott szavai, mint 50 év előtt . . .

* * *

„Igazi keresztyén egyház létezéséhez feltétlenül megkívánatik két dolog: az egyik *tekintély*, a másik *szabadság*. *Istennek tekintélye*, a mely az embert engedelmességre hívja, a hit és élet principiuma; a *szabadság* pedig az egyház működéséhez szükséges. Bár e két elv egymásnak ellentmondani látszik, mindazáltal egymással benső összeköttetésben áll. Tekintély nélkül nincs igazi szabadság; és hogy szilárd és üdvös legyen, a tekintélynek szabadsággal kell párosulnia. Van egy tekintély, a melynek érvényesülni kell az egyházban; és ezt különösen ajánlhatom a magyar protestánsoknak. Tiszteletemnek ennél erősebb bizonyosságát nem volnék képes irántuk megmutatni, mert ez előtt a tekintély előtt való meghódolásra soha nem volt nagyobb szükség, mint most. A római hitvitázók szerint a keresztyénség teljesen a tekintélyen alapszik (*az egyház tekintélye az ő fő-dogmájuk*); de a míg ez kétségbevonhatlanul messze van attól, hogy igaz legyen, nem valótlán az az állítás, hogy isteni tekintély (*az Írás tekintélye*) alkotja a keresztyénség külső principiumát és e nélkül a hit csak pára, a mely eltűnik. Nem e szavakra támaszkodott-e maga Krisztus is az Ő tanításában: „Meg vagyon írva“? . . . Nagy távolság van az evangélium szerinti és ama tekintély között, melyet a római egyház igényel. Mert Róma hatalma gyűlések

és papok földi tekintélyén nyugszik, míg a miénk, a mi erőnk magának az Istennek akaratából ered, a mely az Általa ihletett irásokban lett előttünk ismeretessé. Egyik — az elesett ember párttűző zsarnoksága; másik — magának a mennynek törvényes uralma. Vessük el az egyiket és ragaszkodjunk erősen a másikhoz.

Valószínű, hogy a magyar protestáns egyház eltévelyedett, a mikor elhagyta az isteni tekintélyt és ezért nem kerülte ki a rationalismus ragyáját, a mely egész Európát végigsöpörte a XVIII-ik század második felében. Történelme azt mutatja, hogy volt itt egy világi elem, a mely arra ösztönözte a lelkipásztorokat, hogy elégedjenek meg azzal, ha a népet megtanítják polgári és keresztyén kötelességeire; és hogy tegyék félre a tanokat, a melyekül kineveztek valami vulgaris orthodoxiát. Voltak lelkészek, — vak vezérek, — a kik hódoltak a korszellemnek és bölcsseknek gondolták magukat az ő balgaságukban. Ez volt a belső rákfene a magyar egyházban — következményeiben sokkal veszedelmesebb gonosz, mint a legkegyetlenebb üldözések.

Az első szükséges dolog tehát a magyar egyház restaurálására az, hogy érvényre emeljük benne az Isten akaratának tökéletes és megoszthatatlan tekintélyét úgy, a mint az kinyilatkoztatott nekünk a Szentírásban. Dicsőséges reformációknak ez volt működő elve. „Sem nem láttam, sem nem hallottam, sem fel nem foghattam belőle semmit“, mondotta Luther, a mikor Istennek titkairól beszélt; „de mivel Isten mondja, hiszem, hogy úgy kell annak lenni és követem az ígét“. Ezzel a szabálylyal — a „meg vagyom írva“ legfőbb tekintélyét illetőleg — nemcsak Luther összes műveiben találkozunk; vezérelve volt ez az ő egész életének. Hogyan ir a pápának a reformátor? „Kész vagyok — úgymond — megadni magamat mindenkivel szemben és minden dologban; de az igazság Igéjét sem nem lehet, sem nem akarom engedni.“ Mikor a pápa elrendelte Luther könyveinek megégettetését, így szólt: „Hadd égjenek; én csak a *Bibliához* kívántam juttatni az embereket“. Midőn a wormszi komoly napokban szolgálatkész közbenjárók így szóltak hozzá: „Bízd reánk magadat és mi el fogjuk intézni ezt az ügyet keresztyén módon“, — ő így válaszolt: „Mind a saját személyemet, mind életemet rábizhatom a császár hatalmára, de — Isten ígétjét — soha!“ Így beszélt azután nemcsak Luther, hanem Zwinglius, Farel, Kálvin, Tindal, Krammer és Knox is. Sőt a genfi iskola doctorai talán még kifejezettebben szólnak, mint a lutheránusok, a mikor a Szent Írás legfőbb tekintélyét érintik.

Ez az elv szükségképpen együtt jár a keresztyén élettel. Sem egyház, sem nép nem állhat fönn a nélkül, hogy ez isteni törvénynek engedelmeskedjék. Nem kívánok ezúttal a politikai vitatkozás mezejére lépni; sem a nemzetek régi alkotmányát, sem azt a szabadságot nem óhajtom becsmérelni, a melyet a gyermekek atyáiktól örökölték. De minden habozás nélkül kijelentem, hogy Magyarország jelenlegi állapotában csupán egyetlen orvosságot tudok számos betegségére és mélyen gennyedő sebeire; és ez a Jelenésekről írott könyv XXII. részének 2. versében megjelölt emez orvosság: „Az élet fájának levelei, a melyek a nemzetek gyógyulására szolgálnak“ (az eredetihez közelebb álló angol biblia után), a melyek az Isten Igéjét és azt a tekintélyt, tanítást, hitet és életet jelentik, a mely a Szentírásból veszi eredetét.

Ez az az isteni tekintély, a mely előtt szives hódolattal kell meghajolnia a magyar protestánsoknak. Politikai sphaerákban kerestek orvoslást sebeikre, a mikor mindenek előtt a keresztyénség mezőin kellett volna azt keresniök. Nem akarom mondani, hogy a politikai szabadság — chimera. Éppenséggel nem! De azt állítom, hogy ezt a szabadságot addig egy nemzet sem élvezheti, a mig Isten Igéjének tekintélye a legelső helyen nem áll előtte. Szabadsághoz annak bizonyos ellensúlyozása is szükséges. Nem élhet az ember helyesen a polgári szabadsággal, ha csak bensőleg befolyást nem gyakorol rá az Isten Igéje. Szűnnék csak meg egyszer a Szent Írás fékező ereje Angolországban és az amerikai Egyesült-Államokban, az a vallási és politikai szabadság, a melyet élveznek most e nemzetek, az azonnal alámerülne valami fékevesztett népuralomnak túlzásaiban és kicsapongásaiban. Az törvénytisztelet, a mely e nemzeteket megkülönbözteti, záloga az ő szabadságuk, erejük és boldogulásuk állandóságának. Nos pedig ez a törvénytisztelet a Szent Írás befolyásának köszönhető és az iránt az *isteni Ige* iránt való engedelmisség szülte, a mely így szól: „Az Istent féljétek. A királyt tiszteljétek“ (I. Péter 2, 17.).

Ezek után az egyház létezésének második igen jelentős feltételéről szól a nagy genfi tudós, tudniillik a *szabadságról*. Utal azokra az elnyomatásokra, a melyek mindjárt a reformáció első idején elkezdődtek s bizonyos mértékben tartanak egészen napjainkig, s a melyeknél többet egyetlen más prot. egyház sem szenvedett. A mi uralkodóink, kormányzóink gyakran eltértek attól az igazságtól, hogy a vallás tisztán az Istennek és az embernek az ügye, a mit a nagy autokrata I. Napoleon így fejezett ki: „A fejedelem uralma végződik ott, a hol

a lelkiismereté kezdődik“. Ennek az elvnek megsértése az ember legszentebb és legmagasabb érzelmeinek és jogainak megsértését jelenti, a mi azután egyfelől erőszakos ellenállást, revolútiót, hadakozást s ennek minden borzalmait eredményezi, másfelől meg azt, hogy a hű, jámbor és hitükért az élet kényelmét is szívesen feláldozó kegyes keresztyének türelmesen kénytelenek hordozni a lánczokat és mint néma juhoknak kell megállniok az őket nyírók előtt. Ezért a nemzeti jóllét is megköveteli a lelkiismerteti szabadság sértetlenségét.

S aztán így folytatja:

„Mindazonáltal — *contrôle* és *liberté* — magában nem elegendő az egyház számára: még hitének és életének is kell lennie. A római egyház uralma merőben külső kormányzási systema, a melynek mindenki többé-kevésbé gépiesen hódol. Isten ígéjének tekintélye úgy, a mint a protestánsok elismerik — ellenkezőleg — *belső erő*, a mely hatással van az indulatokra, az akaratra és az értelemre az által, hogy a Szentlélek erejével azokat megújítja és a megtért embert oda juttatja, hogy annak örömmel és ne szomorúan — szeretettel és ne félelemmel — erős *belső meggyőződésből* és ne ostoba s vak szolgasággal engedelmeskedjék.

Hogy a Magyar Egyház elfoglalhassa azt a helyet, a mely a többi reformált egyházak között megilleti, hatalmassá kell benne lenni az Isten gyermekei által fentartott tiszta *hitnek*. Engedvén az Isten szavának — hinnie kell szívével és *vallomást* kell tennie szájával abban, illetőleg arról, hogy: Ádám engedetlensége folytán az ember elesett, a bűn által megrontatott, — teljesen képtelen magát kiemelni abból a nyomorult állapotból, a melybe esett; — az Isten Fia emberré lett és feláldoztatott mi érettünk a keresztt oltárán; — a hit által kegyelemből való megigazulás, a mely amaz áldozaton nyugszik, megszabadítja a bűnöst a megérdemelt haláltól és örök életet nyújt néki; — és végül, a Szentlélek (Isten éppen úgy, mint az Atya és Fiú) az Ige által működik a szívben felszabadítván a bűnnek hatalma alól. Szükséges hát, hogy Istennek Magyarországon levő egyháza is a szív mélyén érzett őszinteséggel vallja azt, a mit Luther s Kálvin és a többi reformátorok is vallottak:

„Az az első és fő hitcikkely, hogy a mi Urunk Jézus Krisztus a mi bűneinkért halt meg és a megigazulásunkért támadt fel a halálból. Mindazok, a kik vétkeztek, ingyen kegyelemből érdemeik nélkül nyernek megigazulást a Jézus Krisztus megváltása által. Ebből a hitcikkelyből a kegyesek nem engedhetnek, ha az ég és a föld összeomlik is. Ezen a

hiten épül és sarkallik mindaz, a mit a pápa, a sátán és a világ ellen tanítunk, bizonyítunk és cselekszünk“.¹

Ha az ezekben való hit élő elv a Magyar Egyházban, ez az egyház bizton áll. Követeljük hát ez egyháztól, hogy tartsa meg a hitet, hirdesse a szószékről, tartsa ébren a szivekben. Követeljük tőle őseiért, martirjaiért. Valamikor kiválóan fénylő volt ez egyház és jelenleg is fel kellene ébrednie és újra elfoglalni helyét mi közöttünk. Talán csak veszteségek és könnyek között támadhat föl „kezei és lábai kötökkel kötözve lévén“, mint Lázárnak; de hit által él, ez elég: jutalma nem marad el. Bátran buzdíthatjuk őt mi innen Nyugat-Európából, az Alpok lábaitól, Kálvinnak ebből a szép városából, a mely mindenkor jóindulattal tekintett a magyar prot. egyházra, buzdíthatjuk ez igékkel: „Serkenj fel te, ki aluszol és kelj fel a halálból és megvilágosodik néked a Krisztus!“ (Eféz. 5, 14.)

Most még pár szóval az olvasókhöz fordul a mélytudású és nagylelkű genfi theologus, kérve őket, hogy elolvasás után ne úgy járjanak el e könyvvel, mint más könyvekkel, mert ez egy igen komoly kérelem minden igaz keresztyénhez. Az evangéliom nagy családjának egyik tagjáról sokáig megfélekedtek a többiek. Ezt a hibát jóvá kell tenni. Az Isten azt kívánja, hogy imádkozzunk, reménykedjünk és tegyünk a magyar protestánsokért hittel és szeretettel.

„Azzal zárok, — folytatja, — hogy idézem azt az imádságot, a melyet Luther mondott, midőn látta, hogy a török támadással fenyegeti Magyarországot s azután Németországot: „Im' jó az Úrnak vesszeje, hogy nagy és erős sereggel végigsöpörje Magyarországot;“ — és kívánom, hogy minden magyar és ennek a nemzetnek minden barátja imádkozza tovább a nagy reformátorral: —

„Úr Isten könyörülj a szegény népen. Szégyenítsd meg a gonoszt a Te nagy hatalmaddal. Védj a Te egyházadat a Te elleneid ellen. Dicsőítsd meg a Te Fiadat. Ne nézd a mi bűneinket. Add nekünk a Te Szent Lelkedet és engedj nekünk igaz és bizonyos ismeretet a Te tiszta igéről. Amen!“

... Mondjuk utána mi is: Amen! Amen! ...

Rákospalota.

Takaró Géza.

¹ „Hic primus et principalis articulus est, quod Jesus Christus Deus et a Dominus noster sit propter peccata nostra mortuus, et propter justitiam nostram resurrexerit. Omnes peccaverunt et justificantur gratis, absque operibus, seu meritis propriis, ex ipsius gratiâ, per redemptionem, quae est in Christo Jesu et in sanguine ejus . . . De hoc articulo cedere nemo piorum potest, etiam si coelum et terra ac omnia corruant (!) In hoc articulo sita sunt et consistant omnia quae contra papam, diabolum, et universum mundum, in vita nostra docemus, testamur, et agimus“. Artic. Smalk. II.)